

МІРКО Наталія,
к. н. з держ. упр., доцент
кафедри публічного управління
та адміністрування
Державного торговельно-
економічного університету
E-mail: n.mirko@knu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4884-5195

ЛАДОНЬКО Людмила
доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
мистецьких дисциплін
Національного університету
“Чернігівський колегіум” імені
Т.Г. Шевченка
E-mail: Ladonkoluda@gmail.com
ORCID:0000 -0002-4105-051X

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ
МІЖНАРОДНОГО
ВОЛОНТЕРСТВА НА РОЗВИТОК
ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ В
УКРАЇНІ (ОБМІН ДОСВІДОМ ТА
КУЛЬТУРНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ
ЧЕРЕЗ ВОЛОНТЕРСЬКІ
ІНІЦІАТИВИ)**

Анотація.
Вступ. В умовах
повномасштабного вторгнення
російської федерації в Україну
волонтерський рух та громадські
організації подолали чимало викликів.
Проблема. Громадський сектор,

Mirko Natallia,
Candidate of Sciences (PhD) in
Public Administration,
Associate Professor of the
Department of Public
Administration
State University of Trade and
Economics
E-mail: n.mirko@knu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4884-5195

Liudmyla Ladonko,
Doctor of Economics, professor,
Professor of Art Disciplines
Department,
T.H. Shevchenko National
University “Chernihiv Colehium”
E-mail: Ladonkoluda@gmail.com
ORCID:0000 -0002-4105-051X

**STUDY OF THE INFLUENCE OF
INTERNATIONAL
VOLUNTEERING ON THE
DEVELOPMENT OF THE PUBLIC
SECTOR IN UKRAINE
(EXCHANGE OF EXPERIENCE
AND CULTURAL
RELATIONSHIPS THROUGH
VOLUNTEER INITIATIVES)**

Abstract.

Introduction. In the conditions of the
full-scale invasion of the Russian
Federation into Ukraine, the volunteer
movement and public organizations
overcame many challenges.

представлений волонтерським рухом, наразі відіграє важливу роль у цьому процесі. Кризова ситуація в Україні часто призводить до появи нових ідей та активізації мени помітних неприбуткових організацій, виводячи на поверхню потенційні проблеми, які тривалий час були приховані глибоко в аморфній соціальній тканині українського суспільства.

Метою статті є визначення сутності міжнародного волонтерства та аналіз його вплив на розвиток українського громадського сектору.

Методи: наукові та емпіричні методи - методи збору та порівняння інформації, методи комплексного аналізу, методи синтезу та узагальнення для визначення впливу міжнародного волонтерства на розвиток громадського сектору України.

Результати дослідження. Визначено сутність міжнародного волонтерства. Проаналізовано основні етапи розвитку світового та українського волонтерства. Обґрунтовано вплив міжнародного волонтерства на громадські сектори в Україні.

Висновки. Доведено, що держава бере участь в міжнародному співробітництві у сфері волонтерської діяльності, співпрацює з іноземними державами та міжнародними організаціями з питань розвитку та популяризації волонтерського руху, укладає з ними відповідні міжнародні договори.

Ключові слова: волонтерство, громадський сектор, благодійність, волонтерський рух, громадянське суспільство, волонтерська ініціатива.

Problem. The public sector, represented by the volunteer movement, currently plays an important role in this process. The crisis situation in Ukraine often leads to the emergence of new ideas and the activation of less visible non-profit organizations, bringing to the surface potential problems that have long been hidden deep in the amorphous social fabric of Ukrainian society.

The purpose of the article is to determine the essence of international volunteering and to study its impact on the development of the public sector in Ukraine.

Methods: Scientific and empirical methods - collection and comparison of information, a complex method of analysis, a method of synthesis and generalization to determine the impact of international volunteering on the development of Ukrainian public sectors.

Research results. The essence of international volunteering is defined. The main stages of the development of global and Ukrainian volunteerism are analyzed. The impact of international volunteering on public sectors in Ukraine is substantiated

Conclusions. It has been proven that the state participates in international cooperation in the field of volunteering, cooperates with foreign countries and international organizations for the purpose of developing and spreading volunteerism, and concludes relevant international agreements with them.

Keywords: volunteering, public sector, charity, volunteer movement, civil society, volunteer initiative.

Вступ. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну волонтерський рух та громадські організації подолали чимало викликів. Бойові дії вкотре продемонстрували неймовірну силу та масштабність волонтерського руху в Україні. Волонтери спільно з неприбутковими організаціями надавали масштабну добровільну допомогу українській армії та постраждалим від російського вторгнення в Україну, збирали кошти та закупували необхідні речі для фронту та цивільного населення, координували діяльність центрів для внутрішньо переміщених осіб, потенційних переселенців та готували місця для їхнього розміщення, надавали психологічну підтримку дітям та молоді, організовували кампанії зі здачі крові, допомагали людям похилого віку та забезпечували транспорт до лінії фронту та з неї. Саме в цих сферах волонтерська діяльність виявилася найефективнішою під час війни.

Проблема. Сьогодні держави живуть і розвиваються у швидко мінливому та глобалізованому середовищі. Тому державам необхідно повному осмислити свою роль, функції, можливості та відповідальність перед своїми громадянами. Волонтерство може стати важливим інструментом соціального забезпечення держави перед обличчям сучасних викликів. Громадський сектор, представлений волонтерським рухом, наразі відіграє вирішальну роль у цьому процесі. Кризові ситуації в Україні часто призводять до появи нових ідей та активізації менш помітних неприбуткових організацій, виводячи на поверхню приховані проблеми, які тривалий час крилися глибоко в аморфній соціальній структурі українського суспільства. Як наслідок, український волонтерський рух активізував громадську думку і став індикатором фундаментальних перетворень у соціальній структурі українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що в кожній країні світу, як в Україні, так і за її межами, присутня та чи інша форма волонтерства. В багатьох із них волонтерська діяльність є легалізованою та має певні особливості з точки зору використання нових підходів.

Значний внесок у дослідження сутності, функцій та змістовних характеристик волонтерства зробили такі провідні зарубіжні науковці, як С. Овергард,[9] Д. Вітакер, Б. МакЛеннан, Д. Хендмер,[10] А. Періш, Д. Хіт,[12] Д. Вілсон[13] та інші. Серед науковців, які зробили значний внесок у дослідження в цій сфері, можна виділити Т. Яцюк,[8] Д. Сай та Н. Малиновську. [11]

О. Баковецька [1] у своєму дослідженні приділяє увагу проблемі розвитку волонтерського руху на території сучасної України. Доречно зазначити, що робота П. Горінова та Р. Драпушко «Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження» [2] дає додатковий матеріал про характер волонтерської діяльності в Україні.

Змістовні характеристики та аналіз напрямів удосконалення соціального і правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні за

прикладом міжнародного досвіду здійснили у своїй статті Ю. Кісіль та В. Кончаковська [4].

Однак нагальною потребою для подальших досліджень у цій сфері є всебічне та глибоке вивчення аспектів міжнародного волонтерства та його впливу на розвиток громадського сектору в Україні.

Мета цієї статті — розкрити сутність міжнародного волонтерства та дослідити його вплив на розвиток українського громадського сектору. Відповідно до цієї мети, завданнями роботи є аналіз розвитку міжнародного волонтерства, визначення його впливу на розвиток українського громадського сектору та дослідження культурних взаємозв'язків через волонтерство.

Методи.

Методологічним підґрунтям дослідження став науково-емпіричний метод – збір і порівняння інформації для визначення сутності міжнародного волонтерства. Комплексні аналітичні методи використовувалися для визначення основних етапів розвитку світового волонтерства. Методи інтеграції та узагальнення – для визначення впливу на розвиток українського громадського сектору. Теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних учених, українська нормативно-правова база та міжнародне законодавство.

Результати.

1. Особливості розвитку волонтерства: світовий досвід

Волонтерський рух розповсюдився в усьому світі і є глобальним процесом, який об'єднує людей, що прагнуть зробити свій внесок у добробут міжнародної спільноти. Волонтерство – це діяльність, в якій люди різного віку і професій віддають частину своєї енергії, часу і знань на користь інших людей і суспільства загалом. Уряди більшості країн, зокрема розвинених, визнають волонтерство ефективним інструментом соціального розвитку і заохочують його поширення.

Середина 19 ст. вважається часом зародження волонтерського руху у світі. В цей період відомий французький письменник і журналіст Жан-Анрі Дюнан запропонував створити Червоний Хрест - організацію, яка б працювала на добровільних засадах і надавала першу допомогу полоненим і пораненим. Принципів, сформульованих Анрі Дюнаном, дотримуються волонтерські організації по всьому світу і сьогодні. Деякі дослідники вказують на 20 ст. як на важливий переломний момент у розвитку волонтерського руху. Саме в цей період було створено перші волонтерські організації.

Особливого розвитку волонтерський рух набув у США, де він зародився ще в 19 ст. Тоді в рамках політики «Нового курсу», спрямованої на скорочення безробіття, під керівництвом Рузвельта було створено Цивільний корпус охорони природи для проведення важливих заходів,

пов'язаних із захистом довкілля та збереженням природних ресурсів. Програма набула великої популярності серед громадськості і стала прототипом для подальших масштабних заходів.

Вона стала прототипом для багатьох масштабних, переважно екологічно орієнтованих проєктів. Однак, починаючи з 1990-х років, волонтерський рух поширився по всій території Сполучених Штатів. Він відкритий для всіх верств населення, незалежно від освіти, доходу чи роду занять.

Варто зазначити, що у США, Канаді, Австралії, Великобританії, Італії, Японії та інших розвинених країнах волонтерство підтримують органи державної влади. Уряди цих країн надають значну підтримку волонтерству через ухвалення законодавчих актів, спрямованих на заохочення розвитку волонтерства, створення програм державних волонтерських центрів та приватних волонтерських програм.

Понад 100 мільйонів людей в Європі працюють волонтерами, троє з десяти європейців кажуть, що вони є волонтерами, і близько 80 відсотків громадян вважають волонтерство важливою частиною демократичного життя в Європі. Тому інвестиції у волонтерство — це інвестиції в соціальну згуртованість.

Держава заохочує до волонтерської діяльності громадянський сектор. Наприклад, у Німеччині є державна програма підтримки волонтерів, у рамках якої активісти отримують певні пільги та знижені податки. У США здебільшого саме волонтери будують соціальне житло для вразливих груп населення, а в ЄС та США волонтери мають перевагу при працевлаштуванні завдяки своєму досвіду безкорисливого служіння. Зокрема, багато західних організацій вимагають певну кількість волонтерських годин (волонтерських кредитів) для отримання роботи або для вступу чи закінчення престижного університету. Досвід волонтерства в резюме завжди вигідно вирізняє кандидата з-поміж інших претендентів. У Молдові вже давно діє правило, що у випадках, коли результати ЗНО однакові, перевага надається абітурієнтам із попереднім досвідом волонтерства. В Європейському Союзі є чітке розуміння того, що волонтерство створює конкурентні переваги та кар'єрні можливості.

Учасники Європейської волонтерської служби, які працюють волонтерами в іншій країні впродовж тривалого періоду часу, не лише отримують близько 30 євро на день на власні витрати, а й навіть не зобов'язані звітувати про ці кошти (вважається, що волонтери витрачають ці кошти на харчування та інші мінімальні побутові потреби). У Румунії закон про безробіття передбачає, що мінімальна заробітна плата за волонтерство не є безпосередньою причиною втрати соціальних виплат (наприклад, з безробіття) для осіб, застрахованих у системі соціального медичного страхування або соціального забезпечення.

В Польщі, згідно із Законом про податок на доходи фізичних осіб, усі виплати, отримані волонтерами у зв'язку з їхньою волонтерською діяльністю, звільняються від оподаткування. До таких виплат належать витрати на харчування, проїзд, добові та інші необхідні витрати, яких зазнав

волонтер під час діяльності, витрати на навчання у сфері послуг, що надаються волонтеру, страхування юридичної відповідальності, медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

Необхідність більш комплексного та ефективного підходу до просування прав та обов'язків громадян є ключовим елементом ролі ООН як міжнародної організації, оскільки вона є засобом саморозвитку через захист і зміцнення загальнолюдських цінностей, виконання прав та обов'язків громадян і реалізацію людського потенціалу. Однак не треба забувати, що важливим елементом цього є відкрита та ефективна взаємодія між громадянами та владою, а також синергія між їхніми діями.

2. Волонтерство в Україні

Розвиток волонтерського руху в незалежній Україні розпочався на початку 1990-х років, коли була створена служба «Телефон довіри». З 1992 року активно розвивається мережа соціальних служб для молоді.

Активізації волонтерського руху сприяла внутрішня криза, що призвела до розбалансування адміністративної системи, браку якісних управлінських рішень та дефіциту ресурсів, а також зовнішня агресія, що поглибила дисбаланс між спроможністю держави ефективно виконувати свої функції та задовольняти базові потреби громадян. Кризова ситуація всередині України та зовнішні впливи ставлять під загрозу функціонування України як національної держави.

Українські громадяни сприймають це як особистий виклик і загрозу своїй самоідентичності. Українське громадянське суспільство має відповісти на цей виклик, оскільки формальні державні структури не можуть задовольнити всі потреби суспільства. Цивільне суспільство змогло створити ефективну мережу громадських ініціатив та об'єднань для розв'язання найсерйозніших і найнагальніших проблем і продемонструвало вражаючу інтеграційну та мобілізаційну спроможність. Громадські та волонтерські рухи набувають дедалі більшого значення. Волонтерство має всі ознаки найефективнішої форми самоорганізації населення.

Гнучкі форми волонтерства виявилися найбільш ефективними на практиці. Це пов'язано з тим, що уникнення бюрократичних процедур в особливих випадках економить час і, зрештою, рятує життя. Варто зазначити, що в умовах соціально-економічної та політичної нестабільності громадяни України широко підтримують волонтерство, і ця тенденція стала невід'ємною частиною суспільного життя.

Зокрема, у 2014 році значно зросла кількість громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності.

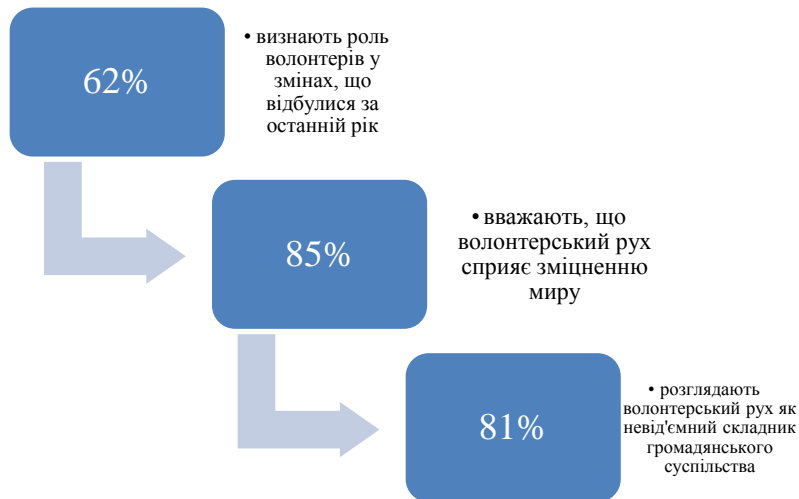

Рис. 1. Результати дослідження «Волонтерство в Україні»

Джерело: [3]

Українці приділяють велике значення волонтерству в розвитку суспільних процесів, свідчать дані дослідження «Волонтерство в Україні», проведеного на замовлення Представництва ООН в Україні. На думку експертів, основними напрямками волонтерства цього року є підтримка Збройних Сил України та поранених, допомога соціально незахищеним верствам населення та благоустрій громадських просторів.

Однак, хоча волонтерство може бути дуже ефективним, потенційна синергія втрачається, якщо взаємодія з владою не є чітко врегульованою. Загалом, правове регулювання волонтерської діяльності розпочалося у 2002-2003 роках. Проте здебільшого відносини, пов'язані з волонтерством, регулюються Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року [6]. Як порівняти з міжнародним законодавством про волонтерство, українське законодавство має вікові обмеження. Це означає, що мінімальний вік для волонтерів становить 14 років. Цей закон діє вже 12 років і неодноразово піддавався критиці з боку суспільства. 15 серпня 2022 року Верховна Рада ухвалила зміни до Закону «Про волонтерську діяльність», спрямовані на популяризацію волонтерства [6]. Закон також розширює сферу діяльності та доповнює положення статті 6 щодо розміру та виплати тимчасової грошової допомоги в разі загибелі або інвалідності волонтера під час виконання ним службових обов'язків, розроблення державної цільової програми підтримки волонтерського руху в Україні та інших заходів із підтримки волонтерства.

До Податкового кодексу також було внесено зміни, які пристосовують діяльність волонтерів та неприбуткових організацій до умов воєнного стану [7]. Зміни передбачають виключення з оподаткованого доходу витрат на перебування волонтерів в організаціях для проходження медичних оглядів та вакцинації, а також витрат на відрядження волонтерів (проїзд, проживання, харчування, телефон, оформлення паспортів, проїзних квитків, страхування тощо) та не враховують розрахунок реєстраційної суми ПДВ для гуманітарної діяльності.

Посилаючись на ці зміни, Міністерство молоді та спорту наголосило, що одним із пріоритетів його діяльності є забезпечення підтримки волонтерства під час війни. Про це заявив заступник Міністра молоді та

спорту на Саміті з питань волонтерства та гуманітарної діяльності. Заступник міністра також зауважив на необхідності сприяти визнанню волонтерства та впровадженню механізмів, щоб здобутки цих молодих людей враховувалися як надбавка під час здобуття освіти та працевлаштування, а також висвітлювати та заохочувати громадян до розвитку їхньої спроможності підтримувати волонтерські організації.

Загалом, можна зробити висновок, що волонтерство є надзвичайно важливою діяльністю та визнається на державному рівні. Починаючи з 2014 року, рух здобув велику репутацію серед людей, що відображається у високій довірі до волонтерства та низці національних нагород. Це дало змогу створити новий феномен.

3. Вплив міжнародного волонтерства на громадські сектори в Україні: обмін досвідом та культурні взаємозв'язки через волонтерські ініціативи

Український сектор громадянського суспільства стоїть на власному шляху розвитку. Він далекий від таких країн, як Білорусь чи росія, де третій сектор перебуває в підпіллі, розглядається як іноземний посередник або повністю контролюється владою. Однак їм ще належить пройти довгий шлях, щоб стати професійними організаціями громадянського суспільства, здатними виконувати якісну роботу на замовлення місцевої влади та уряду, об'єднувати велику кількість населення та мати значний вплив на процеси прийняття рішень місцевою та національною владою.

До повномасштабної війни громадські сектори фінансувалися за коштів грантів і значно меншою мірою коштами бізнесу, влади або громадськості. Місцеві організації зазвичай зосереджені тільки на своїй вузькій сфері і не співпрацюють з іншими організаціями. Зазвичай вони об'єднуються в рамках регіональних форумів або національних проектів. Загалом, українське громадянське суспільство досягло значного прогресу за останнє десятиліття. Такого динамічного розвитку було б важко досягти без повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, який став справжнім поштовхом для українського громадянського суспільства. Організації та активісти не припинили свою діяльність, а навпаки, трансформували свої знання та навички, щоб прискорити перемогу України. За кілька тижнів до початку війни іноземні партнери, донорські організації та міжнародні політики попереджали про війну. Дехто виїхав у сільську місцевість подалі від великих міст, дехто — у порівняно безпечні регіони України, а дехто — за кордон.

Озираючись назад, можна сказати, що перший місяць був найважчим. Багатьом цивільним лідерам довелося оцінювати ситуацію і приймати рішення, часто пов'язані з власним життям і життям своїх близьких.

У перший місяць війни громадський сектор України зіткнувся з новою реальністю (*Таблиця 1*).

Таблиця 1:

Труднощі в роботі громадського сектору на початку повномасштабного вторгнення

Фінансові труднощі через призупинення наявних проєктів і відсутність відповідних тендерів.

Через високий попит орендна плата значно зросла, а рівень доходів почав стрімко падати.

Психологічні труднощі – необхідність підтримувати постійний баланс між волонтерством, роботою, що приносить дохід, сім'єю та громадською діяльністю.

Брак простору для діяльності громадських секторів (приміщення, оргтехніка).

Нестача чіткого бачення. Люди занепали духом, бо не знають, що буде завтра.

Джерело: створено автором на основі джерела [4].

Водночас варто зазначити, що, незважаючи на труднощі, більшість громадських активістів беруть участь або організують волонтерські штаби, підтримують внутрішньо переміщених осіб та збирають пожертви для армії. Це стало можливим завдяки їхньому досвіду проєктного менеджменту, креативності та вмінню досягати хороших результатів з мінімальними ресурсами.

Водночас донорам було важко зрозуміти, як підтримувати сектор громадянського суспільства в Україні, оскільки ситуація та потреби активістів постійно змінюються.

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну багато людей виїхали за кордон. Там до них ставилися як до біженців, але вони отримували допомогу від місцевих волонтерів. Однак через деякий час, щоб оговтатися від психологічних наслідків війни, багато людей шукали можливість допомогти державі як міжнародні волонтери. У такий спосіб вони можуть сприяти міжкультурному обміну та працювати на глобальні цілі. Крім того, високо цінується міжнародне волонтерство.

Досвід міжнародного волонтерства вчить, як правильно формувати та розвивати волонтерські цінності. Численні приклади міжнародного волонтерства, різноманітні волонтерські школи та академії додають ще більшого ентузіазму до волонтерства.

Волонтерство за кордоном є дуже популярним видом дозвілля. Завдяки обміну інформацією було створено різні програми підтримки участі та волонтерства.

Міжнародне волонтерство складається як з гуманітарної, так і військової діяльності. Багато європейських країн, включно зі США, залучені в цей процес. Пості в соціальних мережах створюють враження, що різні потоки допомоги українцям приносять свої плоди. Щодо найвідомішого досвіду волонтерства в Україні, то варто зазначити, що з 2014 року з'явилася низка суто українських організацій, які займаються волонтерською діяльністю: «Крила Фенікса», «Армія SOS», «Фонд Діани Макарової», «Волонтерська група Романа Донника» та ін.

В контексті активного волонтерства сьогодні варто зазначити, що найпопулярнішим є онлайн-волонтерство, яке активно використовують

блогери з широкою читацькою аудиторією. Вони репостять зустрічі волонтерських організацій та певних бригад, оперативно збирають необхідні суми грошей і речей та відправляють їх на фронт. У деяких випадках вони також допомагають біженцям, які рятуються від збройних нападів.

Найвідомішими платформами для збору коштів є соціальні мережі (Twitter, Instagram) і месенджер Telegram, де поширюється інформація про численні потреби волонтерів і громадян України. Наприклад, завдяки онлайн-волонтерству (багато зборів проходило протягом майже дворічної війни) світ був здивований кількістю зібраних коштів.

Отже, держава бере участь у міжнародному співробітництві у сфері волонтерської діяльності, співпрацює з іноземними державами та міжнародними організаціями для розвитку та популяризації волонтерства, укладає відповідні міжнародні договори.

Висновки.

Сьогодні волонтерство — це інститут громадянського суспільства, який навчає людей соціальних навичок та дає їм змогу виявити багато інших якостей. У контексті українського народу волонтерство стало суспільно-політичним явищем, яке допомагає державі зрозуміти та переосмислити свої цінності, надаючи допомогу благодійникам. Історія Євромайдану, АТО та подальшої масштабної окупації дала українцям змогу показати, що волонтери допомагають у боротьбі за суверенітет, є рівноправними з багатьма іншими політичними інституціями та мають важливе значення для народу, держави та світу.

Досвід міжнародного волонтерства вчить, як правильно формувати та розвивати систему цінностей волонтерства. Численні приклади міжнародного волонтерства, різноманітні волонтерські школи та волонтерські академії спонукають до продовження волонтерської діяльності з ще більшим ентузіазмом.

Наведені результати є лише першим кроком для подальшого дослідження особливостей волонтерства в сучасному суспільстві та перспектив його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCE

1. Баковецька, О. (2021). Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку. *Litopys volyni*, (23), 36–41. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.23.06>

1. Bakovetska, O. (2021). The volunteer movement in Ukraine at the current stage of development. *Chronicle of Volyn*, (23), 36–41. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.23.06>

2. Горінов, П. Драпушко, Р. (2022). Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. *Державний інститут сімейної та молодіжної політики*, 240.

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39498/Volonterska%20diialnist%20v%20Ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Horinov, P. Drapushko, R. (2022). *Volonters'ka diyal'nist' v Ukrayini: sotsial'no-pravove doslidzhennya: monohrafiya. Derzhavnyy instytut simeynoyi ta molodizhnoyi polityky*, 240.

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39498/Volonterska%20diialnist%20v%20Ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. Загальнонаціональне дослідження. Волонтерство в Україні. United Nations Ukraine. <http://www.un.org.ua/images/volunteer.pdf>

3. Nationwide study. Volunteering in Ukraine. United Nations Ukraine. <http://www.un.org.ua/images/volunteer.pdf>

4. Кісіль, Ю. Кончаковська, В. (2023). Напрями удосконалення соціального і правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні за прикладом міжнародного досвіду. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 85-88. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40190>

4. Kisil, Yu. Konchakovska, V. (2023). Directions for improving the social and legal provision of volunteering in Ukraine based on the example of international experience. *Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, 85-88. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40190>

5. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності, Закон України № 2519-IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text>

5. On Amendments to the Law of Ukraine "On Volunteering" regarding the support of volunteering, Law of Ukraine No. 2519-IX (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text>

6. Про волонтерську діяльність, Закон України № 3236-VI (2023) (Україна).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

6. On volunteering, Law of Ukraine No. 3236-VI (2023) (Ukraine).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

7. Україна, З. (2019). Податковий кодекс України. Правова єдність : Алерта

7. Ukraine, Z. (2019). Tax Code of Ukraine. Legal unity: Alert

8. Яцюк, Т. (2023). Волонтерство, як суспільно-правовий феномен. *Grail of Science*, (28), 101–106. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.15>

8. Yatsyuk, T. (2023). Volunteering as a socio-legal phenomenon. *Grail of Science*, (28), 101–106. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.15>

9. Overgaard C. (2019). Rethinking Volunteering as a Form of Unpaid Work // *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. Vol. 48(1), 128–145 [in English].

9. Overgaard C. (2019). Rethinking Volunteering as a Form of Unpaid Work // *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. Vol. 48(1), 128–145 [in English].

10. Parish A., Heath J., Hassan M. (2001). Changing the face of social services – volunteers adding value in service delivery. *The National Center for Volunteering*. - London, UK. 71 [in English].

10. Parish A., Heath J., Hassan M. (2001). Changing the face of social services – volunteers adding value in service delivery. *The National Center for Volunteering*. - London, UK. 71 [in English].

11. Say, D., & Malynovska, N. (2022). Потенціал волонтерської діяльності як складової соціальної безпеки України. *Public Administration and*

11. Say, D., & Malynovska, N. (2022). The potential of volunteering as a component of social security in Ukraine. *Public Administration and*

Regional Development, (15), 146–171.
<https://doi.org/10.34132/pard2022.15.07>

Regional Development, (15), 146–171.
<https://doi.org/10.34132/pard2022.15.07>

12. Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358–368.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.07.010>

12. Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358–368.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.07.010>

13. Wilson John (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*.
<https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.soc.26.1.215>

13. Wilson John (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*.
<https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.soc.26.1.215>

